

Шановні судді та працівники апарату Суду!

Щиро вітаю вас із 90-ю річницею від дня утворення Верховного Суду України.

Розвиток України як правової держави неможливий без ефективної діяльності судової влади. Пріоритетна роль у відповідальній та непростій місії здійснення правосуддя вже багато років належить Верховному Суду України.

Історія його діяльності — це процес утвердження однієї з найвищих цінностей Українського народу — справедливості.

Хочу подякувати вам за віддане служіння інтересам Української держави, за невтомне прагнення вдосконалювати вітчизняне правосуддя, за те, що залишаєтеся вірними своєму життєвому покликанню та вимогам закону.

Переконаний, що ви й надалі будете докладати всіх зусиль, щоб забезпечувати неухильний захист прав громадян, зміцнювати імідж нашої держави як гаранта законності і правопорядку та довіру до правосуддя.

Завжди залишайтеся відданими високим ідеалам своєї професії.

Бажаю вам міцного здоров'я, добробуту, невичерпної енергії і нових звершень в ім'я України.

Президент України

В.Ф. Янукович

УРОЧИСТОСТІ З НАГОДИ ЮВІЛЕЮ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Колектив суддів Верховного Суду та їхніх колег у відставці, які зібралися цього дня у залі засідань Пленуму Суду, вітали представники вищих органів державної влади: Голова Верховної Ради України **В.В. Рибак**, Прем'єр-міністр України **М.Я. Азаров**, Радник Президента України **А.В. Портнов**, Голова Конституційного Суду України **А.С. Головін**, голова Вищого адміністративного суду України **І.Х. Темкіжев**, голова Вищої ради юстиції **В.М. Колесніченко**, голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККСУ) **І.Л. Самсін**, в.о. голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ **С.М. Міщенко**, голова Державної судової адміністрації України (ДСА) **Р.І. Кирилюк**, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини **В.В. Лутковська**, заступник Генерального прокурора України **Ю.М. Дьомін**, перший заступник міністра юстиції України **І.І. Ємельянова**, начальник Головного слідчого управління Міністерства внутрішніх справ України **В.І. Фаринник**, в.о. ректора Національної школи суддів України **Н.Г. Шукліна**. У ювілейному заході також взяли участь народні депутати України, голови рад суддів України, члени Науково-консультативної ради при Верховному Суді України різних складів та редакційної колегії журналу «Вісник Верховного Суду України», представники міжнародних і громадських організацій, вищих навчальних закладів

держави, працівники апарату Верховного Суду України та ін.

Вітальне слово Президента України **В.Ф. Януковича** із нагоди ювілею та текст його Указу від 11 березня 2013 р. № 124/2013 «Про відзначення державними нагородами України» виголосив Радник Президента України А.В. Портнов.

Вітаючи Верховний Суд України від імені Верховної Ради України, її Голова В.В. Рибак висловив впевненість, що спільні зусилля Верховної Ради і Верховного Суду з реформування судової системи принесуть свої плоди.

Голова Верховного Суду України **П.П. Пилипчук**, виступаючи на урочистому засіданні, наголосив, що законодавство, яке регулює діяльність Верховного Суду, потребує істотного вдосконалення. Передусім це зумовлене тим, що той обсяг повноважень, який на сьогодні має Суд, унеможливує виконання ним повною мірою тієї функції, що має бути притаманною йому як Верховному Суду, а саме — забезпечувати однакове і правильне застосування законів України всіма судами та забезпечувати єдність судової практики (повний текст виступу пропонуємо увазі читачів на с. 6).

З нагоди 90-річчя Верховного Суду України орденів «За заслуги» II ступеня удостоєні судді Верховного Суду України у відставці **Є.І. Овчинніков**, **В.О. Паневін**, **М.М. Цитович**; «За заслуги»

11 березня у залі засідань Пленуму Верховного Суду України відбулися урочистості, приурочені 90-річчю найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції нашої країни

Шановні судді та працівники апарату!

Щиро вітаю вас з нагоди 90-ї річниці з дня утворення найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції — Верховного Суду України.

Верховний Суд УСРР розпочав свою діяльність 11 березня 1923 р. відповідно до постанови Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету «Про введення в дію Положення про судоустрій УСРР», яку було прийнято у грудні 1922 р.

Становлення та утвердження Верховного Суду відбувалося надзвичайно складно, в умовах перманентних змін у політичному, економічному та суспільному житті країни. Суддям довелося спрямовувати судову практику, здійснювати правосуддя та вирішувати людські долі з огляду на ідеологію держави та безперервне оновлення законодавства і системи судоустрою.

Лише з проголошенням у 1991 р. незалежності України Верховний Суд став відповідати своїй назві не формально, а по суті. Адже до цього Верховний Суд УРСР можна було назвати вищим судом, але аж ніяк не верховним, оскільки його рішення міг переглядати Верховний Суд СРСР.

З того часу роль та повноваження Верховного Суду України неодноразово змінювалися, проте значення його діяльності для усієї судової системи було й залишається вагомим. Це зумовлює високу та відповідальну місію найвищого судового органу України, ключовим завданням якого є ефективне здійснення правосуддя, утвердження законності, верховенства права і справедливості.

Безумовно, нашим здобутком є величезний досвід, накопичений поколіннями суддів Верховного Суду України, який і надалі слугуватиме надійною основою для подальшого поступу та успіхів.

Переконалий, що результатом вашої наполегливої праці буде ефективне функціонування судової системи, зміцнення довіри громадян до судів та підвищення позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Сердечно бажаю всім вам міцного здоров'я, добробуту, життєвого оптимізму, непохитної принциповості та державної мудрості у справі захисту прав співвітчизників, забезпечення миру і злагоди в суспільстві.

Голова Верховного Суду України

П.П. Пилипчук

III ступеня — їхні колеги у відставці **М.А. Колесник**, **М.М. Мушинський**, **П.П. Федоришин**, **М.А. Шелест**; ордену княгині Ольги III ступеня — головний консультант відділу консультантів управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах Верховного Суду України на пенсії **С.В. Врублевська**; медалі «За працю і звитягу» — начальник канцелярії управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України **Г.М. Івженко**, головний спеціаліст канцелярії управління забезпечення Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України **І.О. Кальна**. Почесне звання «Заслужений юрист України» присвоєно суддям Верховного Суду України у відставці **С.М. Березовському**, **Л.М. Ковтуну**, **Л.А. Цвіліховському**, науковому консультантові відділу консультантів управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України **А.В. Лужанському**, заступникові начальника управління — начальнику відділу аналізу судової статистики управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України **Г.І. Рудник**.

Окрім того, Голова Верховної Ради України В.В. Рибак вручив грамоту Верховної Ради України Голові Верховного Суду України **П.П. Пилипчуку**, а почесні грамоти Верховної Ради України — суддям Верховного Суду України у відставці **В.М. Бар-**

суковій і **О.Т. Бірюченському**, начальнику управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України **І.В. Бейцун**, начальнику відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України **Л.О. Губар**.

Від імені Кабінету Міністрів Прем'єр-міністр України М.Я. Азаров відзначив почесними грамотами з врученням пам'ятних знаків суддів Верховного Суду України у відставці **В.В. Земляного**, **В.П. Кузьменко**, начальника управління законодавчого забезпечення Верховного Суду України на пенсії **Н.П. Лукашову**, заступника начальника управління кадрового забезпечення Верховного Суду України на пенсії **Д.Д. Філатова**.

Голова Конституційного Суду України А.С. Головін вручив Верховному Суду України з нагоди його 90-річчя Почесну грамоту Конституційного Суду України, нагрудний знак «Відзнака Конституційного Суду України» — Голові Верховного Суду України у 1994–2002 рр. **В.Ф. Бойку**, грамоти Голови Конституційного Суду України — Голові Верховного Суду України у 2006–2011 рр., голові Ради суддів України **В.В. Онопенку**, Першому заступнику Голови Верховного Суду України **Я.М. Романюку**, судді Верховного Суду України **Б.М. Пошві** та судді Верховного Суду України у відставці **М.П. Селіванову**. Подяк керівника секретаріату Конституційного Суду України удостоєні начальник відділу міжнародного співробіт-

ництва Верховного Суду України **Л.О. Губар** і науковий консультант відділу вивчення судової практики управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України **З.П. Мельник**.

Заступник Генерального прокурора України Ю.М. Дьомін зачитав вітальну адресу від Генерального прокурора України та подарував іменні годинники суддям Верховного Суду України у відставці **С.О. Щотці, О.С. Федченку, В.М. Федоровій**, начальнику управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України **Г.А. Войнаровській**.

Голова ВКСУ І.Л. Самсін вручив відзнаку ВКСУ — нагрудний знак «Правосуддя і справедливість» — суддям Верховного Суду України у відставці **В.М. Барсуківій, І.П. Домбровському, В.В. Земляному, Ю.М. Кармазіну**, а почесні грамоти ВКСУ — суддям Верховного Суду України у відставці **О.Т. Бірюченському, В.Ф. Бойку, А.В. Гнатенку, Г.І. Давиденку, А.О. Дідківському, М.Д. Дризі, В.В. Житкову, В.І. Кононенку, Я.В. Мачужак, Т.М. Роцькій та В.М. Філатову**.

Голова ДСА Р.І. Кирилюк вручив почесну грамоту начальнику управління господарського забезпечення Верховного Суду України **С.І. Хилевичу**.

Почесні грамоти та годинники від Вищого адміністративного суду України отримали помічники суддів Верховного Суду України **І.М. Кирилюк і Т.М. Ковальчук**, головні консультанти відділу консультантів управління забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **Т.А. Буц і Н.В. Мазур**.

Почесними грамотами Національної школи суддів України нагороджено Голову Верховного Суду України **П.П. Пилипчука**, його Першого заступника

Я.М. Романюка, заступника Голови Верховного Суду України — секретаря Судової палати у господарських справах **В.П. Барбару**, заступника Голови Верховного Суду України — секретаря Судової палати в адміністративних справах **В.В. Кривенка**, суддів Верховного Суду України **Л.І. Григор'єву, В.І. Гуменюка, М.Б. Гусака, Г.В. Канигіну, Є.І. Ковтюк, О.І. Потильчака, Б.М. Пошву, Т.С. Таран**, суддів Верховного Суду України у відставці **В.Г. Данчука, В.Й. Косенка, М.Ю. Лавренюка, В.М. Філатова**.

Також почесних грамот удостоєні працівники апарату Верховного Суду України — керівник апарату Суду **І.І. Кучерина**, його заступник **О.М. Неділько**, начальник відділу міжнародного співробітництва **Л.О. Губар**, начальник управління кадрової роботи **Д.В. Ругаєв**, його заступник **О.Ф. Макаренко**, начальник управління документального забезпечення та контролю **Л.К. Ковальчук**, начальник управління господарського забезпечення **С.І. Хилевич**, науковий консультант відділу консультантів управління забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **О.В. Константи́й**. Також почесною грамотою нагороджено директора ДП «Автобаза Верховного Суду України» **О.А. Безпалька**.

Після офіційної частини було зроблено колективне фото ветеранів, суддів у відставці та суддів Верховного Суду України, які продовжили святкування у складі відповідних судових палат, де їм було вручено відзнаки Верховного Суду України. Також з нагоди 90-річчя Верховного Суду було відзначено членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді та редакційної колегії офіційного друкованого органу Суду, працівників апарату Верховного Суду.

Із виступів на урочистому засіданні з нагоди 90-річчя створення Верховного Суду України

Голова Верховної Ради України
В.В. Рибак:

Від імені Верховної Ради України щиро вітаю Вас із 90-річчям Верховного Суду України.

Створення Верховного Суду в березні 1923 р. поклало початок становленню та розвитку всієї судової системи України на чолі з її вищим органом.

Це була справді історична подія державотворчого масштабу. Вона поклала край існуванню революційних трибуналів, які право та законність підміняли лозунгами революційного правосуддя та політичної доцільності.

У ті непрості часи Верховному Суду України довелося закладати правовий фундамент усієї судової системи нашої держави — інститут виборних народних суддів, утвердження принципу законності, введення процесуального розгляду доказів у судочинстві, застосування права при вирішенні судових спорів.

Саме зусиллями суддів Верховного Суду в Україні була створена система єдиної законності та єдиної судової практики, які становлять базові принципи судової правової політики. Ця еволюція проходила на тлі вкрай складних та драматичних етапів в житті України. Як не згадати, наприклад, перший і єдиний у радянські часи Адміністративний кодекс, розроблений наприкінці 1920-х рр. саме в Україні за участю суддів Вер-

ховного Суду. На жаль, він залишився лише історичною пам'яткою українського законодавства.

Проголошення державного суверенітету України відкрило принципово нові та широкі можливості для створення сучасної судової системи. Уже у 1992 р. Верховна Рада України

схвалила Концепцію судово-правової реформи в Україні та Закон «Про статус суддів».

За безпосередньої участі Верховного Суду прогресивна реформа знайшла відображення у нових засадах судочинства в Україні, коли держава твердо стала на шлях демократичного розвитку.

Закономірно, що у 1996 р. нова Конституція України закріпила демократичні зміни в організації судової влади, зокрема, принцип верховенства права, гарантії незалежності та недоторканності суддів, а також визначення статусу Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції.

Сьогодні є всі підстави стверджувати, що конституційна модель судоустрою України в основному виправдала себе. Втім, ми всі добре розуміємо, що про завершення судової реформи говорити зарано.

Сучасний етап судово-правової реформи вимагає глибокого

осмислення реальної ефективності системи судоустрою, створення умов для формування професійного суддівського корпусу, здійснення суддівського самоврядування, ґрунтовного матеріального та соціального забезпечення суддів. На мій погляд, було б доцільно, зокрема, проаналізувати наслідки перетворення Академії суддів України на Національну школу суддів України, а також необхідність запровадження повного циклу виявлення здатності претендентів виконувати повноваження судді. Це стосується в тому числі й суддів, які претендують на призначення Верховною Радою України на посади професійних суддів безстроково.

У цьому контексті на часі проблема якісно нового рівня взаємодії парламенту з Верховним Судом України для послідовного втілення в життя прогресивних перетворень під час здійснення судової реформи та запровадження загальновизнаних міжнародних демократичних стандартів у сфері вітчизняного правосуддя.

Критерієм кожної успішної реформи завжди є її відповідність суспільним потребам. Тому разом із Верховним Судом ми повинні вдосконалити кримінальне, цивільне і господарське процесуальне законодавство, враховуючи особливості професії судді. Парламенту та Верховному Суду слід спільними зусиллями вдосконалити механізм кваліфікаційного відбору претендентів і призначення суддів безстроково, забезпечити юридичні гарантії об'єктивного відправлення правосуддя за участю ефективної адвокатури, створити умови впровадження для громадян закону про безоплатну правову допомогу. Ключовою залишається спільна мета — максимально на-

близити судову систему до людини, верховенства її прав і свобод, забезпечити максимальну відкритість судів і доступ до справедливого правосуддя кожному громадянину.

У цьому політико-правовому процесі Верховний Суд є вищим національним інститутом судової системи, від якого прямо залежить остаточність судових рішень, єдина судова позиція у правозастосуванні, рішуче подолання помилок судами нижчих інстанцій. Верховний Суд має бути гарантом реалізації верховенства права в судовій системі, надійного захисту і відновлення порушених прав громадян і юридичних осіб.

Особливо хочу підкреслити, що новий етап судової реформи безпосередньо пов'язаний зі змінами Основного Закону України та роботою Конституційної Асамблеї, у складі якої функціонує Комісія з питань правосуддя.

У цій важливій справі ми також сподіваємося на подальшу плідну співпрацю парламенту і Верховного Суду України. Відзначу ще одну важливу обставину. Настав час поставити питання про включення Верховного Суду України до переліку суб'єктів права на законодавчу ініціативу при внесенні змін до Конституції України. Таке право Верховного Суду існувало до 1996 р. Адже практика свідчить, що сегмент діяльності суддів у законодавстві дуже широкий, а ініціативи Верховного Суду України щодо модернізації правової системи і конкретних законів як ніколи будуть корисні для єдиного законодавчого органу.

Шановні учасники урочистого зібрання!

Новітня історія України переконливо підтверджує, що Верховний Суд України завжди був і залишається основним гарантом правового порядку в державі.

Відзначаючи особливу роль Верховного Суду в якісних змінах української судової системи, важливо модернізувати і його статус. Насамперед це стосується розширення доступу до пра-

восуддя, забезпечення максимальної відкритості в діяльності судів, адже від того, як країна використовує внутрішні можливості щодо реалізації конституційного права громадян на судовий захист, залежать утвердження принципу верховенства права і справедливості, становлення України як демократичної правової держави та зміцнення її міжнародних гуманітарних позицій.

Користуючись нагодою, висловлюю щирі вдячності представникам міжнародних організацій в Україні за їх значний внесок в розвиток судової системи.

Упевнений, наші спільні зусилля з реформування судової системи принесуть свої плоди.

І завершуючи свій виступ, ще раз поздоровляю з 90-річчям Верховного Суду України всіх діючих суддів та суддів у відставці, працівників апарату Верховного Суду України.

Бажаю вам міцного здоров'я, добра і благополуччя, подальшої плідної праці в ім'я законності, справедливості, гуманізму, захисту прав та свобод людини.

Прем'єр-міністр України
М.Я. Азаров:

Я радий від імені Кабінету Міністрів України поздоровити усіх Вас з цією ювілейною датою. 11 березня 1923 р. розпочав свою діяльність Верховний Суд Української Соціалістичної Радянської Республіки, якому у такому складі належало упродовж багатьох років забезпечувати здійснення правосуддя на території Української республіки. Зі здобуттям незалежності України Верховний Суд відповід-

но до Конституції почав виконувати повноваження найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції. Реальне правосуддя — це запорука виконання чинного законодавства на принципах справедливості, основа нормального функціонування будь-якої держави і передусім будь-якої нормальної економічної системи. Спадає на думку відомий латинський вислів «Хай здійсниться правосуддя, хоч би загинув світ». Там, де правосуддя занепадає, важко очікувати на нормальну роботу економіки. Саме тому верховенство права, захист економічних свобод, дотримання європейських стандартів здійснення правосуддя — це ті основні принципи, які повинні бути покладені в основу судової реформи, що здійснюється сьогодні в Україні.

Ще раз вітаю Вас, шановні судді Верховного Суду — як нині діючі, так і судді у відставці (колишніх суддів не буває), з такою дуже відповідальною і святковою датою. Бажаю добра, здоров'я, благополуччя!

Голова Верховного Суду України
П.П. Пилипчук:

Шановні судді та працівники апарату Верховного Суду України!

Високоповажні гості!

Дату проведення урочистого засідання вибрано не випадково. Адже саме 11 березня 1923 р. — рівно 90 років тому — розпочав свою діяльність Верховний Суд УСРР, який було створено відповідно до прийнятої у грудні 1922 р. постанови Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету «Про введення в дію Положення про судоустрій УСРР».

Становлення Верховного Суду відбувалося в непростих умовах. На той час країна перебувала в постреволуційному становищі, а формування органів державної влади супроводжувалося жорсткою боротьбою з посяганнями на революційний порядок.

Суддівський корпус складався переважно з представників робітничих професій: різноробів, слюсарів, машиністів із партійними квитками. Тому й не дивно, що перший історичний склад Верховного Суду УСРР очолив 30-річний революціонер Сергій Буздалін, який не мав вищої освіти і за професією був столяром. Усього до складу Суду входило 12 суддів.

З початку утворення Верховного Суду на його діяльність впливало багато чинників радянської моделі державності. З прийняттям Конституції СРСР 1924 р. було створено Верховний Суд СРСР, який істотно впливав на діяльність верховних судів союзних республік. Зокрема, судові рішення верховних судів республік могли бути опротестовані, якщо вони суперечили загальносоюзному законодавству або інтересам інших союзних республік.

На початку 30-х років укорінилася командно-адміністративна система управління, що негативно вплинуло на організацію та діяльність усіх ланок судової системи України. Так, нове Положення про судоустрій УСРР від 25 вересня 1931 р. зобов'язувало судові органи УСРР не тільки здійснювати правосуддя, а й боротися з будь-якими спробами протидії соціалістичному будівництву, активно сприяти соціалістичній індустріалізації країни, перебудові сільського господарства на соціалістичних засадах і рішучому наступу на рештки капіталістичних елементів.

Надзвичайно складними в діяльності найвищого судового органу республіки були роки тоталітарного режиму, які супроводжувалися жорстокими політичними репресіями, розстрілами. Не оминула така

доля і багатьох представників суддівського корпусу. Так, у 30-х роках були піддані репресіям голови Верховного Суду УСРР С.Ф. Буздалін, М.М. Лебединець, С.Н. Крупко, Г.М. Завіцький, Г.А. Железнодорожський-Айзенберг, Ф.В. Шумятський та ін. Пізніше, через десятки років, їх було реабілітовано.

Судові органи УСРР продовжували перебувати під тиском режиму навіть після того, як правові засади їх організації та діяльності було закріплено в окремому розділі Конституції УСРР 1937 р. — «Суд і прокуратура».

Згідно з положеннями цієї Конституції Верховний Суд УСРР отримав статус найвищого судового органу республіки, судді якого обиралися Верховною Радою УСРР строком на п'ять років.

Із прийняттям 16 серпня 1938 р. Верховною Радою СРСР Закону «Про судоустрій Союзу РСР, союзних і автономних республік» Верховний Суд СРСР наділявся правом розглядати протести на судові рішення всіх судів, минаючи їх перевірку верховними судами союзних республік. Таке нововведення суттєво послабило роль Верховного Суду УСРР.

У роки Великої Вітчизняної війни Верховний Суд УСРР було евакуйовано спочатку до Харкова, потім — до Саратова і Москви. Більшість суддів пішли на фронт, деякі з них загинули смертю хоробрих. Це — заступник голови Суду Краснощок, судді Марченко, Бердников, Лісовий, Фомін, Пономаренко, Крисенко. Лише у грудні 1943 р. Верховний Суд повертається до Києва та згодом відновлює свою діяльність.

У процесі другої кодифікації радянського законодавства в червні 1960 р. було прийнято Закон «Про судоустрій Української РСР». Ним встановлювалася більш чітка організація діяльності Верховного Суду УСРР, підтверджувалися його широкі права з нагляду за діяльністю всіх судів республіки. Верховний Суд УСРР отримав право законодавчої ініціативи.

У 1978 р. прийнято нову Конституцію УСРР, яка зберігала високий статус Верховного Суду УСРР та право здійснювати нагляд за судовою діяльністю судів республіки. На розвиток її положень 5 червня 1981 р. було прийнято Закон «Про судоустрій Української РСР», який розширював законодавчу регламентацію всіх сторін організації та діяльності Верховного Суду УСРР.

Початок реформування судової влади незалежної України пов'язується з прийняттям Верховною Радою України Концепції судово-правової реформи 1992 р. У цьому документі проголошувалися принципи формування незалежної судової влади в державі, запроваджувалися організаційні засади діяльності судової системи, гарантії самостійності й незалежності суддів, забезпечення захисту й неухильного додержання основних прав і свобод людини як неодмінних умов функціонування демократичної правової держави.

Відповідно до зазначеної Концепції Верховний Суд мав відігравати роль вищої судової інстанції в системі загальних судів, на яку було покладено повноваження щодо перегляду справ в апеляційному та касаційному порядку, а також за нововиявленими обставинами.

Для втілення в життя положень Концепції було внесено зміни та доповнення до Закону «Про судоустрій Української РСР» і прийнято Закон України від 15 грудня 1992 р. «Про статус суддів».

Із прийняттям у червні 1996 р. Конституції України на конституційно-

му рівні було визначено статус Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції. В Основному Законі було закріплено принцип верховенства права, визначено основні засади судочинства, гарантії незалежності й недоторканності суддів, серед яких, зокрема, — заборона впливати на суддів у будь-який спосіб та встановлення юридичної відповідальності за неповагу до суду і суддів.

Подальше реформування судострою було здійснено з прийняттям Верховною Радою України Закону від 7 лютого 2002 р. «Про судоустрій України», яким деталізувалися вказані положення Основного Закону, а також установлювалися додаткові гарантії незалежності суддів.

Значним кроком в утвердженні в Україні міжнародних стандартів захисту прав людини стало надання Верховному Суду України повноважень для перегляду тих судових справ, в яких мало місце порушення державою міжнародних зобов'язань. Це стало можливим після внесення відповідних змін до процесуальних кодексів, прийняття у 2006 р. Закону «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Наступним етапом судової реформи стало прийняття у липні 2010 р. Закону «Про судоустрій і статус суддів». Цим Законом закріплено концептуально нові підходи до визначення системи судів загальної юрисдикції, статусу суддів, порядку формування суддівського корпусу, здійснення суддівського самоврядування, організації матеріального й соціального забезпечення судів. Водночас із прийняттям цього Закону було внесено відповідні зміни і до процесуальних кодексів.

Кардинальних змін, що стосуються повноважень та організації діяльності, зазнав і Верховний Суд України. Згідним Законом було ліквідовано судові палати та зменшено кількість суддів до двадцяти. Верховний Суд

було позбавлено повноважень щодо перегляду справ у касаційному, виключному та винятковому порядках; ведення та аналізу судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики; надання судам роз'яснень з питань застосування законодавства на основі узагальнення судової практики та аналізу судової статистики; визнання нечинними роз'яснень пленумів вищих спеціалізованих судів.

Таким чином, Закон «Про судоустрій і статус суддів» суттєво обме-

жив повноваження найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, ускладнив організацію його роботи, а також створив перешкоди для реалізації громадянами їх конституційного права на доступ до правосуддя.

Однак із прийняттям зазначеного Закону надзвичайно важливою новою в історії вітчизняного права стало запровадження у процесуальних кодексах принципу обов'язковості судових рішень Верховного Суду України. Цей принцип полягає в обов'язковості рішень Верховного Суду для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності те чи інше положення нормативно-правового акта, неоднаково застосоване в процесі розгляду справи в касаційному порядку, а також для всіх судів України. На суди було покладено обов'язок привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду.

На відміну від постанов Пленуму Верховного Суду України, що мали ре-

комендаційний характер, постанови Суду в судових справах набули статусу своєрідного судового прецеденту.

На сьогодні Верховний Суд через надані ним правові висновки у конкретних судових рішеннях спрямовує судову практику судів та діяльність відповідних державних органів у найбільш важливих сферах життєдіяльності держави.

Безумовно, у світлі практики Європейського суду з прав людини обов'язковість правових позицій Верховного Суду України, викладених у його рішеннях, є дієвим чинником, який сприяє неухильному дотриманню права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це підвищує ефективність діяльності судової системи та зміцнює довіру співвітчизників до національного судочинства.

У подальшому, з прийняттям Закону від 20 жовтня 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України», було збільшено кількісний склад Верховного Суду до сорока восьми суддів, відновлено розгляд справ судовими палатами та внесено низку інших змін, якими до певної міри було оптимізовано діяльність Суду.

Водночас, на наше переконання, законодавство, яке регулює діяльність Верховного Суду, потребує істотного удосконалення. Передусім це зумовлено тим, що той обсяг повноважень, який на сьогодні має Суд, унеможливає виконання ним повною мірою тієї функції, що має бути притаманною йому як Верховному Суду, а саме — забезпечувати однакове і правильне застосування законів України всіма судами і забезпечувати єдність судової практики.

Користуючись тим, що в сьогоднішньому урочистому засіданні бере участь Голова Верховної Ради Володимир Рибак, я коротко зупинюся на цьому питанні.

Судді Верховного Суду переконані в тому, що для здійснення своїх функцій Верховний Суд України як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції повинен мати відповідний обсяг повноважень. Він має забезпечувати єдність судової практики у сфері застосування норм не лише матеріального, а й процесуального права. Так само не повинно існувати обмежень його повноважень щодо перегляду справ у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення державою міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Доступ людини до правосуддя в державі не повинен залежати від рішень судів нижчого рівня про допуск справи до провадження у Верховному Суді України. Порядок перегляду справ Верховним Судом, визначений процесуальним законодавством, не повинен містити обмежень права учасників судового процесу безпосередньо звертатися до найвищого судового органу.

Необхідно також удосконалити процесуальне законодавство, яке регулює діяльність Верховного Суду з розгляду судових справ. Передбачивши, що висновки Верховного Суду за результатами розгляду справи є обов'язковими для всіх суб'єктів правозастосування, парламент доволі поверхово урегулював питання про те, в якому процесуальному документі та в якому вигляді ці висновки мають бути викладені, з якого моменту вони набирать прецедентного значення, яку відповідальність несуть особи, які ігнорують їх. Це створює для суддів суттєві труднощі.

Зазначу, що відповідні законопроекти з метою виправлення цього становища неодноразово реєструвалися, проте їх розгляд так і не відбувся.

Змушений сказати ще про одну проблему, яка потребує законодавчого вирішення. З прийняттям у липні 2010 р. Закону «Про судоустрій і статус суддів»

усіх суддів України, зокрема і суддів Верховного Суду України, було позбавлено гарантій соціального і матеріального захисту. При цьому ці гарантії не були певними пільгами чи перевагами, вони були спрямовані на захист незалежності судді та суду, на компенсацію тих втрат, яких неодмінно зазнавав суддя у зв'язку з позбавленням права займатися політичною діяльністю або бізнесом. Питання про повернення суддям цих гарантій є питанням честі для влади. До речі, відповідний законопроект нещодавно зареєстрований у парламенті.

Повертаючись до сьогоденної події, хочу зазначити, що протягом 90 років Верховний Суд накопичив величезний досвід правозастосовної діяльності, який формувався поколіннями суддів.

Значний внесок у розбудову Верховного Суду України та розвиток правосуддя в державі внесла повоєнна генерація суддів. На жаль, багатьох із них серед живих уже немає. Хочеться з великою шанобою згадати таких видатних юристів, висококваліфікованих і високо моральних суддів, як Олександр Никифорович Якименко, Петро Григорович Цупренко, Володимир Сергійович Стефанюк, Василь Гордійович Білоусенко, Микита Фролович Антонов, Василь Дмитрович Ярославський.

Хочеться також побажати здоров'я і довгих років життя тим суддям, які перебувають у відставці. Усіх не перерахую, обмежусь тільки тими, які десятиріччями працювали в Суді й по сьогоднішній день не переривають з нами зв'язку. Це —

Віталій Федорович Бойко, Василь Тимофійович Маляренко, Гаврило Іванович Давиденко, Григорій Петрович Таран, Галина Миколаївна Омеляненко, Євгеній Іванович Овчинніков, Тамара Миколаївна Роцька...

Нині суддівський корпус Верховного Суду України сформовано з висококваліфікованих та досвідчених кадрів судової системи. Більшість суддів значну або більшу частину свого життя віддали правосуддю. Третина з них має наукові ступені, що дає змогу поєднувати глибокі наукові знання з правозастосовною практикою. За значний внесок у розбудову правової держави сорока чотирьом суддям присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України».

Попри всі труднощі та доволі непростий час ми повинні пам'ятати, що суддя завжди має залишатися взірцем моральності та втіленням справедливості, виявляти високе почуття відповідальності за доручену справу, виваженість у прийнятті рішень, принциповість і толерантність.

Незалежність, чесність, об'єктивність, неупередженість при прийнятті рішень, високий професіоналізм, вірність принципу верховенства права, відданість справі, гуманізм є запорукою авторитету судді в суспільстві. Справедливість, відповідальність за долю кожної людини мають завжди залишатися незаперечними заповідями для кожного судді.

Отож, у цей святковий день від щирого серця бажаю всім вам незламної сили духу, непохитної принциповості та державної мудрості у справі захисту прав співвітчизників, забезпечення миру і злагоди в суспільстві.

Міцного здоров'я вам на довгі роки, добробуту, щастя, оптимізму і впевненості в майбутньому, родинного затишку, вагомих здобутків в ім'я процвітання нашої держави.

Невичерпної енергії та творчої наснаги!

Щиро вітаю вас з нагоди 90-ї річниці Верховного Суду України!